

МІСЦЕ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН СЕРЕД ОБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Рогач Лариса Іванівна - аспірант Міжрегіональної Академії управління персоналом

УДК 342.92

В статье определена классификация объектов административно-правовой охраны, установлено место хозяйственных отношений среди объектов административно-правовой охраны.

Ключевые слова: хозяйственные отношения, объект административно-правовой охраны, общий объект, родового объект, непосредственный объект.

The article defines the classification of objects of administrative legal protection, established the place of economic relations among objects of administrative legal protection.

Key words: economic relations, object of administrative legal protection, common object, generic object, immediate object.

Articolul definește clasificarea obiectelor de protecție administrativ-juridică, a fost stabilit un loc de relații economice între obiectele de protecție administrativ-juridică. Cuvinte cheie: relații economice, obiectul protecției administrativ-juridice, obiect comun, obiect tematic, obiect adiacent.

Постановка проблеми. Перехід від командно-адміністративної системи управління економікою до ринкових відносин пов'язується з виникненням і подальшим розвитком нових суб'єктів господарювання різних форм власності, зміною форм, методів, цілей їх взаємодії та іншими змінами економічних відносин. Зрозуміло, що зміни відносин вимагають зміни законодавства, розробки нових та вдосконалення чинних норм права задля здійснення адекватного їх правового регулювання та правової охорони. На сьогодні охорона господарських відносин, в тому числі і нормами адміністративного права, потребує розробки науково обґрунтованих напрямків вдосконалення правового регулювання, вироблення нових форм і методів охорони. Адже розвиток господарських відносин супроводжується окрім позитивних змін і збільшенням кількості правопорушень,

обранням нових методів їх здійснення. І це в той час, що Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП) було прийнято у 1984 році та відповідно, незважаючи на чисельні зміни та доповнення, нагальною є необхідність прийняття нового сучасного кодифікованого акту на зміну старому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання охорони господарських відносин як об'єктів адміністративно-правової охорони вже неодноразово досліджувалося науковцями, серед яких В.Б. Авер'янов, О.М. Вінник, Ю.В. Журик, В. В. Сидоренко та інші. Водночас місце господарських відносин серед об'єктів адміністративно-правової охорони не визначене.

Метою даної статті є встановлення місця господарських відносин серед об'єктів адміністративно-правової охорони.

Виклад основного матеріалу. При визначенні місця господарських правовідносин серед об'єктів адміністративно-правової охорони ми будемо виходити з того, що об'єкт – це певні суспільні відносини. За ступенем узагальнення ознак суспільних відносин, що охороняються, можна виділити загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти. На наш погляд, у вищому ступені узагальнення об'єктом адміністративно-правової охорони можна вважати сукупність суспільних відносин, які охороняються нормами адміністративного законодавства. За визначенням окремих науковців, «адміністративне законодавство як єдина галузь законодавства України не розглядається. Фактично воно є складнішим, збірним явищем. Можна сказати, що адміністративне законодавство являє собою галузевий масив нормативно-правових актів... це система нормативно-правових актів, у яких містяться найбільш загальні й важливі адміністративно-правові норми. Тому воно охоплює не всі нормативно-правові акти, а лише відповідні акти Верховної Ради, Президента України і Кабінету Міністрів України, тобто ті нормативно-правові акти, дія яких поширюється на всю територію країни. Є вагомі підстави додати до цього переліку також нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (тобто так зване відомче законодавство), але лише в тих випадках, коли вони визначають права і обов'язки громадян і підлягають реєстрації у встановленому законом порядку. При цьому слід зазначити, що обсяг відомчого законодавства щодо регулювання прав і обов'язків громадян повинен поступово скорочуватися, і в перспективі ці питання мають вирішуватися на рівні законів і лише у випадках делегування ними повноважень актами органів виконавчої влади [1, с. 147].

В свою чергу, на основі групування відносин, що охороняються нормами адміністративного права (в тому числі КупАП, але не обмежуючись нормами цього кодексу) в окремі групи можна виділяти родовий та видові об'єкти адміністративно-правової охорони. Так, В.В. Сидоренко, спираючись на поширену у теорії адміністративного права класифі-

кацію об'єктів правопорушень на загальний, родовий та безпосередній (видовий як додатковий елемент класифікації адміністративних правопорушень, що не завжди потребує визначення в правозастосовній діяльності), визначає об'єкти адміністративно-правової охорони на різних рівнях їх узагальнення. До числа загальних об'єктів адміністративно-правової охорони науковець відносить перелічені у ст. 1 КУпАП власність, соціально-економічні, політичні та особисті прав і свободи громадян, а також права і законні інтереси підприємств, установ і організацій у встановленого порядку управління, державного і суспільного порядку. Науковець доходить висновку, що «в даній статті перелічено основні суспільні відносини, яким може завдаватись шкода адміністративним правопорушенням, які й відносяться до загального об'єкта. Загальний об'єкт є єдиним для всіх адміністративних правопорушень, з огляду на що немає необхідності у детальному його дослідженні...» Загальний об'єкт адміністративно-правової охорони – це сукупність суспільних відносин, які охороняються законодавством про адміністративні правопорушення, і яким завдається шкода у випадку вчинення останнього [2, с. 829]. Аналізуючи позицію В.В. Сидоренка щодо об'єктів адміністративно-правової охорони та підстав для класифікації, зауважимо, що позиція спирається на розуміння поняття адміністративно-правової охорони як категорії, що пов'язується із порушенням норм права. На наш погляд, лише у вузькому розумінні поняття адміністративно-правової охорони збігається з поняттям адміністративно-правового захисту і пов'язується з порушенням, невизнанням чи оспоруванням прав, свобод чи законних інтересів, можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності.

Однак, цілком можливо дану концепцію перенести і на широке розуміння адміністративно-правової охорони. Адміністративно-правова охорона у широкому трактуванні - це позитивний статичний стан адміністративного права, спрямований на попередження правопорушень, усунення перешкод реаліза-

ції прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права, та динамічний стан адміністративного права, спрямований на захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права у разі порушення, невизнання чи оспорювання з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності. Тоді, загальним об'єктом адміністративно-правової охорони будуть всі суспільні відносини що охороняються нормами адміністративного права. В свою чергу, загальний об'єкт включає поділ на родові та видові об'єкти адміністративно-правової охорони.

В.В. Сидоренко стверджує, що «саме на основі визначення родового об'єкта як правило здійснюється побудова Особливої частини Кодексу України про адміністративні правопорушення... Для економічних правопорушень родовим об'єктом будуть економічні відносини між суб'єктами господарювання, державою, споживачами товарів, робіт та послуг. Водночас, видовими об'єктами можна назвати суспільні відносини щодо порядку здійснення підприємницької діяльності, захисту економічної конкуренції, торгівлі, оподаткування, банківської діяльності, загальнообов'язкового соціального страхування, а також митних правил» [2, с. 829-830]. Аналізуючи дану позицію, ми уточнимо, що доцільно вести мову про господарські відносини як видовий об'єкт адміністративно-правової охорони, а не про підприємницьку діяльність. Підприємництво є лише одним з різновидів господарської діяльності поряд з виділенням некомерційної господарської діяльності.

Наступним кроком встановлення місця господарських відносин серед об'єктів адміністративно-правової охорони є виділення безпосереднього об'єкту. За визначенням В.В. Сидоренка, виділення безпосереднього об'єкту дозволяє охарактеризувати ті суспільні норми та цінності, що підлягають захисту правом, чітко оцінити характер шкідливості протиправного діяння і правильно кваліфікувати правопорушення, відмежувавши його від схожих правопорушень та визначивши конкретну санкцію, яку необхідно застосовувати [2, с. 830].

Якщо врахувати вищенаведені міркування щодо об'єктів адміністративно-правової охорони, то господарські відносини як об'єкт адміністративно-правової охорони – це видовий об'єкт такого родового об'єкту адміністративно-правової охорони як економічна. В свою чергу, залежно від сфери національної економіки, в якій здійснюється діяльність, виділяється: а) інвестиційна діяльність; б) біржова діяльність; в) торговельна діяльність; г) діяльність на ринку цінних паперів; ґ) зовнішньоекономічна діяльність та ін. [3, с. 9]. Як констатує Ю.В. Журик, «сфера господарювання є багатогранною сферою людської життєдіяльності, у якій складаються різні за характером та видом господарські відносини, правове регулювання господарських відносин залежить від тієї частини сфери суспільного виробництва, в якій вони складаються. Суспільне виробництво утворюють такі складові, як сфера виробництва, розподілу та обігу товарів. Вони мають свою економічну специфіку, тому відносини, які складаються в кожній з них, об'єктивно зумовлюють їх специфічне правове регулювання. Господарським кодексом України та іншими нормативними актами (Законами та підзаконними нормативними актами), які регулюють господарські відносини, визначаються особливості правового регулювання такої діяльності як: господарсько-торговельна діяльність, комерційне посередництво, перевезення вантажів, капітальне будівництво, інноваційна діяльність, фінансова діяльність та інші види діяльності [4, с. 206].

І в цьому контексті вважаємо за необхідне проаналізувати позицію В.В.Сидоренка щодо господарської діяльності як об'єкту адміністративних правопорушень. Науковець вказує, що «одним з найпоширеніших об'єктів, на які посягають адміністративні правопорушення в економіці, є суспільні відносини у сфері регулювання господарської діяльності. Ці відносини є об'єктом адміністративних правопорушень, передбачених, зокрема, ст.164, 166-2 КУпАП» [2, с. 830]. На наш погляд, таке трактування обсягу категорії «господарські відносини» занадто звужує перелік видів господарської діяльності, що, в свою чергу, тягне звуження кількості безпосередніх об'єктів

адміністративно-правової охорони господарських відносин. Навіть, якщо виходити з дотримуваної науковцем концепції вузького розуміння останнього поняття.

Задля розуміння кількості безпосередніх об'єктів адміністративно-правової охорони у сфері господарських відносин, що їх охорона здійснюється на основі норм в КУпАП, перш за все, проаналізуємо інші склади адміністративних правопорушень, передбачених гл. 12 КУпАП [5]. У цій главі передбачено склади правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфери послуг, галузі фінансів та підприємницької діяльності. На наш погляд, всі перелічені галузі передбачають виникнення господарських відносин, якщо зв'язки виникли задля безпосереднього здійснення господарської діяльності чи управління її здійсненням з метою та без мети одержання прибутку шляхом реалізації господарської компетенції за умови наявності необхідного майна.

Таким чином, окрім вказаних науковцем статей, до числа об'єктів, на які посягають адміністративні правопорушення у сфері регулювання господарської діяльності, можна віднести і інші склади правопорушень, окрім закріплених у ст. ст. 164, 166-2 КУпАП [2, с. 830]. Наприклад, ч. 1 ст. 155 КУпАП передбачає склад правопорушення у вигляді: «порушення правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю». Як було доведено нами, підприємницька діяльність є одним з різновидів господарської. А тому цілком виправданим є віднесення суспільних відносин, описаних у зазначеному вище складі адміністративного правопорушення (ст. 155 КУпАП), до господарської діяльності. Іншими словами, це означає що на підставі ст. 155 КУПАП здійснюється адміністративно-правова охорона такого її об'єкту як господарські відносини.

Іншим прикладом може бути об'єкт складу правопорушення, передбачений ч. 1 ст. 155-2 КУпАП. Так, у цій статті визначено, що «обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівника-

ми торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами - суб'єктами підприємницької діяльності під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг» тягне за собою накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу. Щодо громадян – суб'єктів підприємницької діяльності, то ми вже зауважували, що така є різновидом господарської діяльності. Щодо таких дій працівників торгівлі, громадського харчування і сфери послуг як «обмірювання», «обважування», «обраховування», «перевищення встановлених цін і тарифів», «інший обман» покупця чи замовника, то такі дії являють собою ніщо інше, як порушення прав покупців чи замовників як частини господарської правосуб'єктності. Як констатує О.М. Вінник, слово «діяльність» у поєднанні з ознакою «господарська» «означає систематичні дії членів суспільства, їхніх об'єднань, спрямовані та досягнення певного результату. Змістом цих дій є виготовлення та реалізація продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, а метою — задоволення суспільних потреб у відповідних благах, які повинні мати цінову визначеність, тобто функціонувати як товар». До числа ознак господарської діяльності науковець відносить «поєднання приватних інтересів виробника (в одержанні прибутку чи інших вигод/переваг від господарської діяльності) та публічних інтересів (суспільства в особі широкого кола споживачів - в отриманні певних благ; держави - в отриманні прибутків та інших обов'язкових платежів від суб'єктів господарювання; територіальної громади: 1) в забезпеченні зайнятості членів громади шляхом їх залучення на засадах індивідуального підприємництва чи трудового найму суб'єктами господарювання до господарської діяльності; 2) в задоволенні потреб громади в певних роботах, послугах, продукції; 3) в участі суб'єктів господарювання у вирішенні завдань територіальної громади в благоустрої; 4) у сплаті місцевих податків і зборів тощо» [6, с. 9-10]. Таким чином, і в ч. 1 ст. 155-2 КУпАП об'єктом адміністративно-правової охорони виступають господарські відносини. Отже, різновидів безпосередніх об'єктів, на які посягають адміністративні правопорушення у сфері регулювання господарської ді-

яльності набагато більше, аніж закріплених у ст. ст.164, 166-2 КУпАП, як це визначено В.В. Сидоренком [2, с. 830]. Хоча вони не об'єднані за відповідним критерієм, що видається вадою правового регулювання адміністративно-правової охорони такого об'єкту як господарські відносини. При кодифікації законодавства на дану проблему доцільно звернути увагу.

Об'єкти адміністративно-правової охорони можна охарактеризувати на загальному, родовому та видовому, безпосередньому рівнях. Загальним об'єктом адміністративно-правової охорони є всі суспільні відносини, що охороняються нормами адміністративного права. В свою чергу, загальний об'єкт включає поділ на родові та видові об'єкти адміністративно-правової охорони. Господарські правовідносини як об'єкт адміністративно-правової охорони – це видовий об'єкт такого родового об'єкту адміністративно-правової охорони як економічна діяльність. У свою чергу, залежно від обраного критерію поділу господарських відносин як об'єкту адміністративно-правової охорони, можна визначити різні їх види. Так, залежно від виду господарських відносин можна виділити адміністративно-правову охорону господарсько-виробничих, організаційно-господарських, внутрішньогосподарських відносин, залежно від цілепокладання здійснення господарської діяльності – адміністративно-правову охорону підприємництва (здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку), некомерційної господарської діяльності (без мети одержання прибутку) та господарчого забезпечення діяльності негосподарю-

ючих суб'єктів. Можливо поділяти відповідні відносини за сферою виникнення, як-то: торгівля, сфера надання послуг, фінанси, банківська діяльність тощо. Безумовно, при розробці нового кодифікованого акту щодо адміністративних правопорушень необхідне врахування місця господарських відносин серед об'єктів адміністративно-правової охорони.

Література:

1. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). — К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. — 584 с.
2. Сидоренко В. В. Об'єкти адміністративних проступків у сфері економічної діяльності / В. В. Сидоренко // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 828–833 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11civced.pdf>
3. Господарське право України : підручник : у 2 ч. / [Андрєєва О. Б., Жорнокуй Ю. М., Гетманець О. П. та ін.]. – Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014.
4. Правознавство: Підручник / [О.Д. Крупчан, Л.В. Міхневич, А.В. Макаренко, Ю.В. Журик та інші]; За заг. ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. — К.: КНЕУ, 2013. — 454 с.
5. Верховна Рада УРСР, Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-21) від 07.12.1984 № 8073-X. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
6. Вінник О.М. Господарське право: навчальний посібник.-2-е вид., змін. та доп. / О.М. Вінник. - К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008.- 766 с.